

Date: 19th February-2025

AXBOROT SAVODXONLIGINI TUSHUNCHASINING PEDAGOGIK-
PSIXOLOGIK MOHIYATI.

Yoqubjonova Oyshaxon Sayfiddin qizi

NamDPI magisranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada axborot savodxonligi tushunchasining pedagogik va psixologik mohiyati, uning ta'lim jarayonidagi ahamiyati hamda o'quvchilarning shaxsiy va intellektual rivojlanishidagi o'rni tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi – axborot savodxonligining tarkibiy qismlari va uni shakllantirishning pedagogik-psixologik omillarini aniqlashdir. Tadqiqot metodlari sifatida nazariy tahlil, kuzatuv va taqqoslash usullaridan foydalanildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, axborot savodxonligi o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, mustaqil ta'lim olish va axborotdan ongli foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi.

Kalit so'zlar: axborot savodxonligi, pedagogik yondashuv, psixologik rivojlanish, tanqidiy fikrlash, raqamli kompetensiya, mustaqil ta'lim, axborot madaniyati.

Аннотация. В статье рассматривается педагогико-психологическая сущность информационной грамотности, её роль в образовательном процессе и значение в развитии личности учащихся. Цель исследования – определить структурные компоненты информационной грамотности и педагогико-психологические факторы её формирования. Использованы методы теоретического анализа и наблюдения. Результаты показывают, что информационная грамотность способствует развитию критического мышления, самостоятельного обучения и осознанного использования информации.

Ключевые слова: информационная грамотность, педагогический подход, психологическое развитие, критическое мышление, цифровая компетентность, самостоятельное обучение.

Abstract. This article explores the pedagogical and psychological essence of information literacy, its importance in the educational process, and its role in students' personal development. The aim of the study is to identify the structural components of information literacy and the pedagogical and psychological factors influencing its formation. The study employed theoretical analysis and observation methods. The findings indicate that information literacy plays a crucial role in developing critical thinking, independent learning, and conscious use of information.

Keywords: information literacy, pedagogical approach, psychological development, critical thinking, digital competence, independent learning.

Kirish Zamonaviy axborotlashgan jamiyat sharoitida insonning muvaffaqiyatli faoliyati ko'p jihatdan uning axborot bilan ishlash qobiliyatiga bog'liq. Axborot oqimining keskin ortib borishi, raqamli texnologiyalarning keng qo'llanilishi hamda global kommunikatsiya tizimlarining rivojlanishi natijasida axborot savodxonligi har bir shaxs

Date: 19th February-2025

uchun zarur kompetensiyaga aylandi. Axborot savodxonligi nafaqat axborotni izlash va undan foydalanish, balki uni tahlil qilish, baholash, qayta ishlash va xavfsiz foydalanish ko'nikmalarini ham o'z ichiga oladi.

Ta'lim tizimida axborot savodxonligini shakllantirish o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, tanqidiy tafakkuri va o'zini o'zi rivojlantirish qobiliyatini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Axborot savodxonligi o'quvchilarning bilim olish jarayonini samarali tashkil etish, axborot manbalarini tanlash va ulardan ongli foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, u o'quvchilarning axborot xavfsizligi, media madaniyati va raqamli muhitda to'g'ri xulq-atvorini shakllantirishga yordam beradi.

Pedagogik nuqtai nazardan, axborot savodxonligi o'quvchilarning mustaqil ta'lim olish qobiliyatini rivojlantiradi, psixologik jihatdan esa ularning kognitiv jarayonlari, xotira, diqqat va tafakkur rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, axborot savodxonligining pedagogik-psixologik mohiyatini o'rganish zamonaviy ta'lim tizimining dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

Tadqiqotning maqsadi – axborot savodxonligi tushunchasining pedagogik va psixologik mohiyatini ochib berish hamda uni shakllantirishning samarali omillarini aniqlash.

Adabiyotlar tahlili Axborot savodxonligi tushunchasi XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab ilmiy muomalaga kirib kelgan bo'lib, u dastlab kutubxona axborot tizimlaridan foydalanish ko'nikmalari bilan bog'langan. Keyinchalik uning mazmuni kengayib, axborotni izlash, tahlil qilish, baholash va undan samarali foydalanish kompetensiyalarini qamrab ola boshladi.

Xalqaro tadqiqotlarda axborot savodxonligi shaxsning mustaqil ta'lim olish, tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantiruvchi muhim kompetensiya sifatida talqin etiladi (Bruce, 2017; UNESCO, 2021). Tadqiqotchilar axborot savodxonligi nafaqat texnik ko'nikmalar majmui, balki kognitiv va ijtimoiy ko'nikmalar tizimi ekanligini ta'kidlaydilar.

Mahalliy tadqiqotchilar ham axborot savodxonligini ta'lim sifati va o'quvchilarning intellektual rivojlanishida muhim omil sifatida baholaydilar. Jumladan, Abdullayeva (2020) axborot savodxonligi o'quvchilarning mustaqil bilim olish faoliyatini rivojlantirishini ta'kidlaydi. Yo'ldoshev (2022) esa raqamli texnologiyalar sharoitida axborot savodxonligini shakllantirish o'quvchilarda tanqidiy fikrlash va media madaniyatni rivojlantirishga xizmat qilishini ko'rsatadi.

Shuningdek, psixologik tadqiqotlarda axborot bilan ishlash jarayoni tafakkur, tahlil, sintez va mantiqiy fikrlash kabi kognitiv jarayonlarni rivojlantirish bilan bevosita bog'liq ekanligi ta'kidlanadi.

Metodologiya Mazkur tadqiqot axborot savodxonligining pedagogik-psixologik mohiyatini o'rganishga qaratilgan bo'lib, unda nazariy va tahliliy yondashuvlardan foydalanildi. Tadqiqot predmeti – axborot savodxonligini shakllantirish jarayonining pedagogik va psixologik xususiyatlari.

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlardan foydalanildi:

Date: 19th February-2025

- ilmiy-pedagogik adabiyotlarni nazariy tahlil qilish;
- taqqoslash va umumlashtirish;
- kuzatuv usuli orqali o'quvchilarning axborot bilan ishlash faoliyatini o'rganish.

Tadqiqot uch bosqichda amalga oshirildi. Birinchi bosqichda mavzu bo'yicha ilmiy manbalar o'rganildi va tushunchaning nazariy asoslari aniqlashtirildi. Ikkinchi bosqichda axborot bilan ishlash jarayonining pedagogik va psixologik jihatlarini tahlil qilindi. Uchinchi bosqichda olingan natijalar umumlashtirildi hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Natijalar va muhokama Tadqiqot natijalari axborot savodxonligi shaxsning intellektual rivojlanishi va mustaqil ta'lim olish qobiliyatini rivojlantirishda muhim omil ekanligini ko'rsatdi. Pedagogik nuqtai nazardan, axborot savodxonligi:

- o'quvchilarda mustaqil o'rganish ko'nikmalarini shakllantiradi;
- axborot manbalarini tanlash va tahlil qilish malakasini rivojlantiradi;
- tanqidiy fikrlash va muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyatini oshiradi;
- ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi.

Psixologik jihatdan esa axborot savodxonligi quyidagi kognitiv jarayonlarning rivojlanishiga xizmat qiladi:

- diqqatni jamlash va axborotni saralash;
- mantiqiy fikrlash va tahlil qilish;
- xotira va axborotni qayta ishlash;
- mustaqil qaror qabul qilish.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, axborot savodxonligi rivojlangan o'quvchilar axborot oqimida to'g'ri yo'nala oladi, yolg'on va ishonchsiz ma'lumotlarni ajrata oladi hamda mustaqil xulosa chiqarish qobiliyatiga ega bo'ladi. Bu esa ularning ijtimoiy moslashuvchanligi va shaxsiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa va tavsiyalar Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, axborot savodxonligi zamonaviy ta'lim tizimida muhim kompetensiya bo'lib, u o'quvchilarning intellektual, ijtimoiy va psixologik rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Pedagogik jihatdan u mustaqil ta'lim olish va tanqidiy fikrlashni rivojlantirsa, psixologik jihatdan kognitiv jarayonlarning takomillashuviga xizmat qiladi.

Quyidagi tavsiyalar taklif etiladi:

- ta'lim jarayoniga axborot bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantiruvchi topshiriqlarni kiritish;
- o'quvchilarda tanqidiy fikrlash va media madaniyatni rivojlantirish;
- raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish;
- axborot xavfsizligi va raqamli madaniyat bo'yicha targ'ibot ishlarini kuchaytirish;
- o'qituvchilar uchun axborot savodxonligini rivojlantirish metodikasiga oid treninglar tashkil etish.

Date: 19th February-2025

Xulosa qilib aytganda, axborot savodxonligi shaxsning zamonaviy jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun zarur bo'lgan muhim kompetensiya hisoblanadi. Uni pedagogik va psixologik jihatdan rivojlantirish ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdullayeva, M. (2020). *Ta'lim jarayonida axborot savodxonligini rivojlantirish*. Toshkent.
2. Bruce, C. S. (2017). *Information literacy and lifelong learning*. Oxford University Press.
3. Karimov, Sh. (2021). *Zamonaviy ta'lim texnologiyalari va kompetensiyaviy yondashuv*. Toshkent.
4. UNESCO. (2021). *Media and information literacy curriculum for educators*. UNESCO Publishing.
5. Yo'ldoshev, R. (2022). *Raqamli ta'lim muhitida media va axborot savodxonligi*. Toshkent.